

El meu Raimon Panikkar

Al llarg de la seva vida, i especialment durant la darrera etapa a Tavertet, Raimon Panikkar va aplegar al seu voltant nombrosos amics i deixebles. *Foc Nou* ha demanat a algunes d'aquestes persones que expliquin com recorden el filòsof.

Panikkar era riu

Antoni Bassas

PERIODISTA

El 31 de març de 2009, Raimon Panikkar va recollir al Saló de Cent la medalla d'Or de Barcelona de mans de l'aleshores alcalde Jordi Hereu. L'hi va ser concedida per haver estat un “referent mundial en l'estudi de la història de la filosofia i de les religions”.

Certament va ser un referent mundial, perquè un any i mig més tard, quan va morir (agost de 2010) jo aleshores vivia als Estats units i vaig llegir amb emoció els obituaris que li van dedicar el *The New York Times* i *Time*.

El dia de la medalla vaig tenir l'honor de fer la glossa de l'homenatjat i em vaig permetre dir que a Panikkar se l'havia presentat sovint com un pont entre orient i occident, però que per mi, més que pont, Panikkar era riu, un riu que baixava calabós i arrossegava sediments de les dues ribes, d'orient i occident i anava enriquint-se.

Les primeres ribes van ser els seus pares, ella de Sarrià (Panikkar no va néixer a Barcelona, sinó a Sarrià) i ell de la regió de Kerala, al sud de l'Índia, que va passar per Barcelona escapant-se de la primera guerra mundial: no podia anar a Anglaterra perquè era independentista indi i no podia anar a mitja Europa perquè estava en guerra amb Anglaterra. Va acabar a Espanya, que era neutral.

Panikkar pot ser resumit, sí, com un home amb 3 doctorats (química, filosofia, i teologia); que parlava o coneixia deu llengües. Va viure en tres continents. Va ser un globalitzat *avant la lettre*.

Panikkar va escriure uns 50 llibres, el 98% dels quals no són aptes per la majoria de nosaltres: els seus llibres volaven molt amunt. Potser no vàrem entendre el seu llibres, però vàrem entendre el seu somriure. I quan es volia fer entendre, era imbatible.

ELS SEUS LLIBRES VOLAVEN MOLT AMUNT. POTSER NO ELS VÀREM ENTENDRE, PERÒ VÀREM ENTENDRE EL SEU SOMRIURE

Durant 14 anys vaig parlar amb ell mensualment, al Matí de Catalunya Ràdio. Aquelles converses van arribar al cor dels oients. Ell em deia coses com ara: “les nostres converses tenen èxit, si l'èxit és un criteri”; “Jesús no va fundar cap església, només va deixar dit que ens estiméssim”; “si vostè no és feliç, pregunti's perquè. Que no ho sap que s'ha de morir?”; “l'educació no s'ensenya, s'encomana”; “la por és la falta de confiança en un mateix”.

Era un home atractiu, en tots els sentits. Va estar rodejat sempre d'hommes i dones i jo crec que tots en volíem un trocet, que l'estiràvem, poc o molt,

en una competició per fer-lo nostre. Però Panikkar era riu i l'aigua no es pot agafar amb les mans. ☹

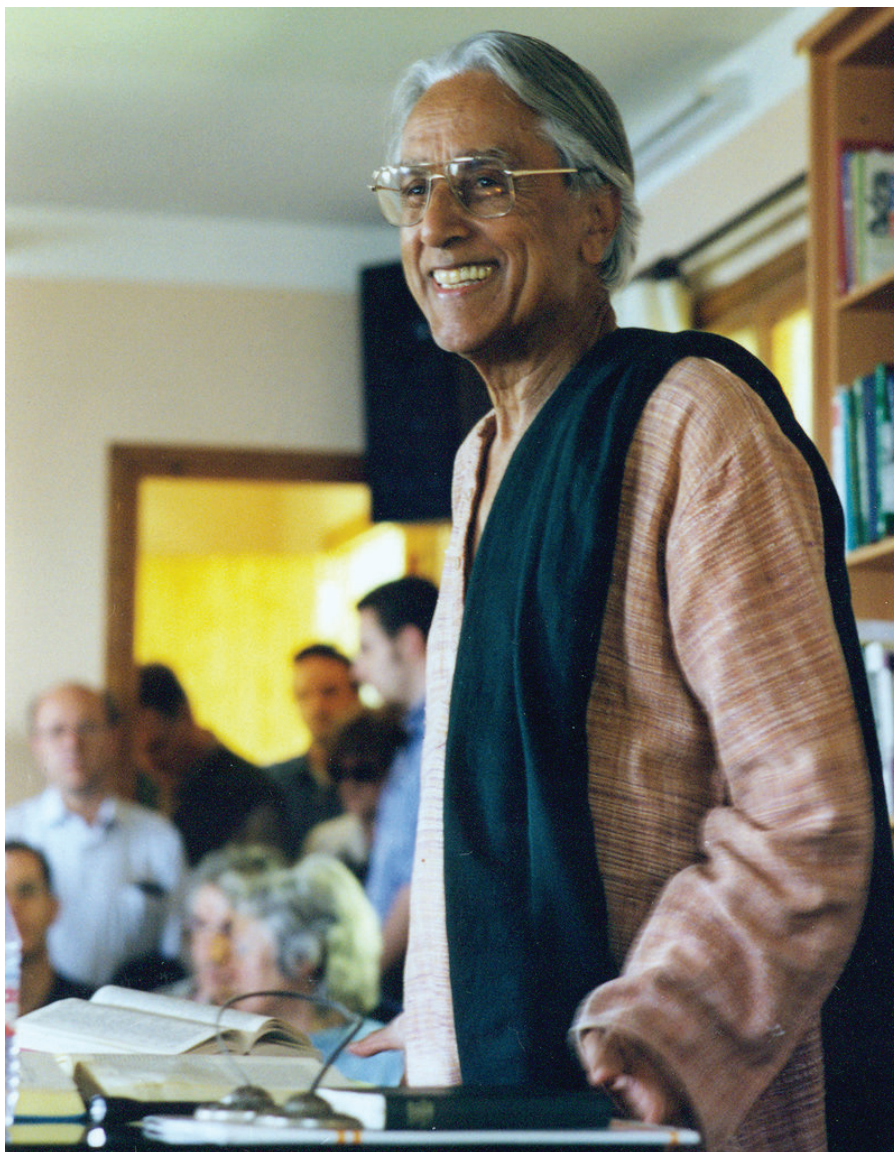
Tres trobades

David Jou

FÍSIC I POETA

Vaig tenir ocasió de tractar Raimon Panikkar unes poques ocasions, i en totes elles em va resultar molt estimulant. Aquí faré un retrat del “meu” Raimon Panikkar en tres temps. La primera vegada que el vaig veure va ser a Sitges, en una jornada de diàleg entre humanistes i científics a l'entorn dels suggeriments de la teoria del caos, organitzada per la Comissió per a l'Estímul de la Cultura Científica del Conseller Joan Guitart, el juny de 1996. Em va fer la impressió d'una intel·ligència rapidíssima, crítica, profunda, amb un domini de totes les potencialitats de les paraules, des de l'etimologia fins a la dialèctica. Em va sorprendre el seu distanciament i malfiança respecte de la ciència: no pas per desconeixement, sinó perquè considerava els científics massa ingenus, massa dogmàtics i satisfets, massa tancats en el món delimitat pel seu mètode, massa pobres en esperit crític filosòfic.

La segona trobada va ser una reunió d'unes deu persones durant la primera setmana de juliol de 2006, a la casa de la Sra. Milena Carrara a Cala Calitges, prop de Roses. El tema va ser “La visió de la realitat en la ciència i en la religió”, on jo vaig parlar de termodinàmica i teologia. Allà vam tenir ocasió de conèixer un nombre considerable d'hores. Em resultà més proper, més obert, més accessible, més dialogal (en contrast amb el Panikkar dialèctic de les jornades de Sitges), més

cordial i líric: recordo especialment l'anada a la punta del cap Norfeu per contemplar la sortida del sol, i un parell de misses al vespre, gens convencionals i molt riques, asseguts informalment sota els pins del jardí, mentre s'estava ponent el sol.

La tercera trobada va ser a Cosmo-caixa, durant la presentació del primer volum de l'Opera Omnia: la sala, enorme, estava plena de gent. Podia tenir la satisfacció, ben inusual, de veure com s'iniciava la publicació de la seva obra

en tres llengües alhora (català, castellà, italià), esdevinguda referència per a molta gent —jo entre ells—; tot i això, com va dir ell: «de vegades busqueu en mi paraules de vida eterna, però jo no us les puc donar; només us puc ajudar a pensar». Aquell dia vaig sentir un Raimon Panikkar més després de la vida, més lliure, potser fins i tot més relaxat, com la persona que sap que ha realitzat amb plenitud un destí intel·lectual i vital, tot i els problemes i limitacions que ha trobat en el seu re-

corregut. Cada nou volum que rebo de l'*Opera Omnia* és per a mi una festa, i també el record d'un compromís: pensar i ajudar a pensar, sentir i ajudar a sentir, ser lliure i ajudar a ser lliure. ☹

Converses monàstiques

Griselda Cos
MONJA BENEDICTINA

La nostra comunitat de Sant Pere de les Puel·les —devia ser cap els anys 1965-68— teníem el goig de poder passar, de tan en tant, una tarda en companyia d'en Raimon Panikkar. Les seves visites constaven sovint de converses monàstiques que, per a mi, eren com aigua fresca. Recordo que un dia ens digué: “Allò que costa no val res!” Ui, aquestes paraules resultaven difícils per algunes de les nostres ancianes ja que en aquell temps més aviat se'ns deia que “allò que costa és el que val”. Però ell ens ho aclarí tot seguit dient: “allò que costa és lluny de l'espontaneïtat del nostre cor”.

Quan la Mare Abadessa em demanà si jo estava disposada a formar part del DIM (Diàleg Interreligiós Monàstic) tot seguit vaig comptar amb en Raimon Panikkar. Ell m'animava i “m'informava” i va ser un goig visitar-lo algunes vegades a Tavertet. És així com va anar esdevenint l'animador del nostre DIM a Catalunya.

En la 33ena Trobada Europea que tingué lloc a Montserrat l'any 2004, vam invitar-lo a participar-hi ben activament ja que per a molts monjos i monges europeus Panikkar era tingut quasi com a membre fundador del DIM. Aquesta trobada fou una bona ocasió per a compartir amb ell el repte interreligiós. Ell mateix ens parlà llargament sobre “El diàleg específic del

Griselda Cos amb Raimon Panikkar.

monjo” tot animant-nos a sentir el pes i la responsabilitat d'aquest diàleg.

Gràcies, mestre i amic! La teva *Opera Omnia* et mantindrà sempre ben present entre nosaltres. ☹

Pels carrers de Sarrià

Joan Botam
SACERDOT I CAPUTXÍ

Amb els companys caputxins dels anys 1950 vaig conèixer a Sarrià els Paniker-Alemanys. El pare, Ramuni, hindú, era natural de l'Índia. La mare, Carme, catalana, una cristiana inquieta. El dijous l'escoltàvem als cercles d'estudi i debat cultural de Franciàlia, un espai creat pel pare Basili de Rubí.

Oberta al diàleg, per començar, a casa, la Carme aportava el testimoni atípic de la multiculturalitat viscuda, sense renúncies. Innovava i respectava els punts de vista dels altres. Quan els fills, es disposaren a desprendre's del

niu familiar, la separació no havia de ser problema, a parer seu. Mirant-nos somrient als ulls, ens deia: “Si els meus fills se'n van, us tinc a vosaltres!”

En Raimon, el gran, un dia aparegué ensotanat elegantment pels carrers de Sarrià. La gent referia que s'havia fet de l'Opus Dei, que n'era membre numerari, un dels caps de l'organització. Ens deixà descol·locats. Sospitàrem perquè la mare, oportunament, mirà de fer-se amb les pròpies sintonies. El desconcert, amb tot, no durà. A Salamanca —ho havia escoltat jo mateix—, el professor José Artero solia despatxar-se contra l'”indio catalán” que, segons ell, feia el joc a la *nouvelle théologie*. Era un primer avís. Anys després, en Raimon deixà l'Obra i, passant per Roma, anà a beure a les fonts de les grans tradicions espirituals, l'hinduisme, el budisme i l'islam, sense deixar de ser cristià.

El resultat són coneguts. Com a membre del jurat de concessió del Memorial per la Pau Joan XXIII, que li

fou atorgat l'any 1998 “pel seu itinerari personal de recerca, diàleg i construcció d'una societat cada dia més alliberada i convivencial”, vaig passar amb ell hores molt denses, a Tavertet, Lleida i Barcelona. La seva mare se n'hauria sentit feliç; jo, ni dir-ho! ☹

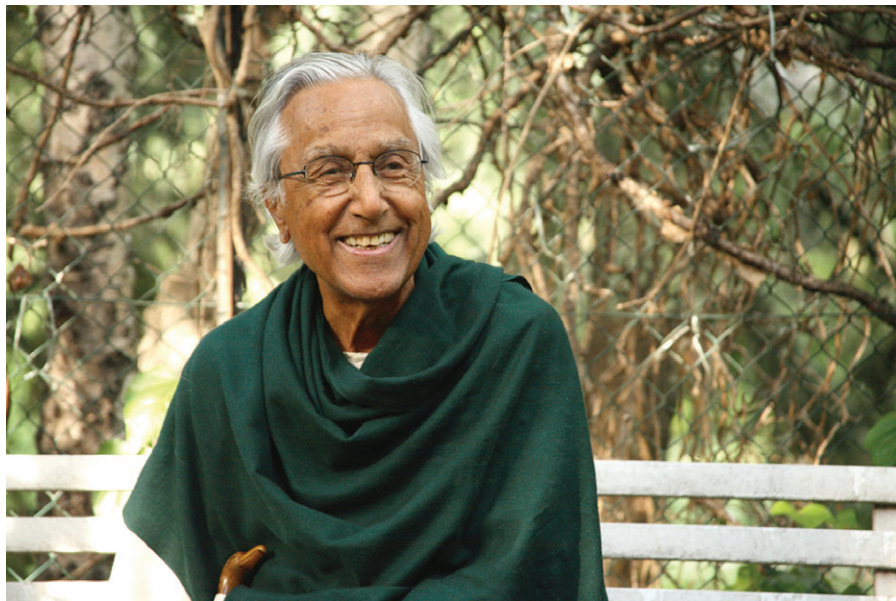
Donar veu a les dones

Teresa Carreras
PERIODISTA

La seva imatge, el color de la pell, el *lungui* verd vorejant el seu cos, el cabell blanc amb una onda caient sobre els seus ulls, una gesticulació intensa amb les seves mans arrugades i una humilitat infinita. Així és com recordo a l'admirat Raimon Panikkar, algun dia del 2003, pels passadissos de TVE-Catalunya el dia en què l'equip de *Capital Humà*, format pel director, Josep Puigbó, jo mateixa com a sotsdirectora i la redactora Sònia Maldonado, el vam convidar per entrevistar-lo.

La conversa prèvia amb el convidat, que aleshores estava entre els 84 i els 85 anys, fou molt interessant. Defensava que aquesta societat no tenia futur si no s'hi incorporaven les dones. “El món avançarà quan es doni veu a les dones”, afirmà. I a l'Índia, país que ell no va abandonar mai, ho va anar dient durant els 25 anys que hi va viure.

Ara, alguns anys més tard, aquelles paraules estan donant fruits amb les polítiques de la directora general de la televisió pública de l'Índia, Doorsdarsan TV, Supriya Sahu, (trobareu una entrevista amb Supriya a la darrera pàgina d'aquest número de *Foc Nou*). Supriya, que reivindica sense descans el valor de les dones per al desenvolupament de la societat, afirma que “és fonamental que en països com el meu,

l'Índia, o a la regió Àsia-Pacífic hi hagi igualtat d'oportunitats”.

I és que a l'Índia, segons Supriya Sahu, les dones són la meitat de la població, han d'estar millor representades i cal que, a través de l'educació, puguin fer sentir la seva veu. El cert és que, tal com ens recordava Raimon Panikkar en aquella conversa l'any 2003, “en els patriarcats, les dones eren objecte d'admiració, de devoció i d'exploitació. I ara sabem que són subjecte i que tenen drets intrínsecs”. ☹

Moments de paraules i silencis

Xavier Melloni
ANTROPÒLEG, TEÒLEG I ESCRIPTOR

L'expressió “*el meu Raimon Panikkar*” és una impossibilitat aplicada a qualsevol persona, i més encara referida a ell. Perquè si una cosa criadava l'atenció de la relació amb ell i amb el seu pensament és que era —i continua essent— impossible de cenyir i menys d'apropriar-se'n. La seva personalitat i els seus escrits són d'una subti-

litat i fluidesa tals que, quan hom pensa que els ha comprès o assumit, en la frase següent de la conversa —aleshores— o de l'escrit —ara— s'escapoleix com un peix, riu avall i riu amunt. Aquesta era també la paradoxa de la seva persona i de les seves paraules: fluïen en totes direccions, sustraent-se al tòpic i a qualsevol intent d'apropiació o de simplificació. Amb els anys, aquest caràcter inassolible es va fer menys punyent i més amable, fins al punt que, en determinats moments de la conversa, s'emocionava. Això és el que més recordo i el que guardo com a tresor en la col·lecció dels records compartits amb ell: totes les vegades que la seva veu s'esquinçava perquè el tema que apareixia a la conversa el depassava i ens depassava. Aleshores quedàvem en silenci. Aquests moments fets de paraula i de silenci en la comunicació d'una ment i un cor privilegiats, testimoni de quasi un segle d'existència en tres continents i havent begut i reflexionat sobre les grans Tradicions de la humanitat que ell remuntava a sis mil anys, convertien aquelles trobades a Tavertet en veritables epifanies. ☹